

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія. 2004. 342 с.
2. Гірняк К. М. Невербальні засоби ділового спілкування в управлінні персоналом. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького*. 2018. № 86. С. 48–52.
3. Горностай П. П. Групова динаміка у рольовій парадигмі. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2008. Вип. 19(22). С. 37–45.
4. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навчальний посібник. К. : Талком, 2016. 339 с.
5. Вінницька А. О. Невербальне спілкування: погляд людини. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016/paper/download/925/509&hl=uk&gl=ua>
6. Мельник О. В., Корнієнко А. В., Грищенко В. Ф. Особливості використання невербальних засобів комунікації в менеджменті. URL: <https://me.fem.sumdu.edu.ua/docs/d065.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-353-1-6>

Литвиненко О. О.,
доктор психологічних наук,
завідувач кафедри практичної психології
Київського університету імені Бориса Грінченка

Крапива М. С.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

МОЖЛИВОСТІ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДОЛАЮЧОЇ ПОВЕДІНКИ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Анотація. Дана публікація включає опис можливостей дослідження долаючої поведінки цивільного населення під час війни, особливості планування та організації констатувального та формувального етапів науково-дослідної роботи в рамках дисертаційного дослідження, логіки формування вибірки та опис психодіагностичних методик.

Ключові слова: долаюча поведінка, цивільне населення, стрес, війна.

Lytvynenko O., Krapyva M. Possibilities of empirical study of the coping behavior of the civilian population during the war

Summary. This publication includes a description of the possibilities of studying the coping behavior of the civilian population during the war, the features of planning and organizing the ascertaining and formative stages of research work within the framework of the dissertation research, the logic of sampling and a description of psychodiagnostic techniques.

Key words: coping behavior, civilian population, stress, war.

В рамках складної соціально-політичної ситуації війни, що стала новим викликом для сучасного українського суспільства, важливими постають можливості теоретичного та емпіричного дослідження долаючої поведінки під час війни. Особливо актуальним дане дослідження робить наявність специфічної соціальної ситуації розвитку суспільства, бурхливе розгортання активних бойових дій, діючий воєнний стан, адже це дозволяє поглиблено вивчити психологічні особливості долаючої поведінки, поведінкових реакцій та свідомості пересічних громадян у часі війни, що можуть потребувати додаткової допомоги в адаптації та віднайдені дієвих інструментів подолання стресу, розвитку навичок життєстійкості [1, с. 27–30].

Соціально-психологічний феномен війни характеризується як гостроконфліктне зіткнення деяких верств людських спільнот, і виражається в процесі постійних випробувань, що необхідні ворогуючим сторонам для визначення життєстійкості противника [3, с. 2]. Повномасштабне вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року стало одним із найістотніших викликів для цивільного населення України та збереження державності в цілому. Війна, що постала кризовою ситуацією для кожного громадянина, розширила насамперед аспекти самосвідомості кожної окремої особи, відкрила нові ціннісно-сміслові орієнтації та сформувала нові потреби, серед яких необхідність внутрішньої реконструкції образу російсько-української війни, потреба в актуалізації соціальної ідентичності, зміна характеру владно-підвладних відносин, тенденція до формування суспільної згуртованості, психологічні ризики завищених суспільних оцінок, прояви колективної психотравми, а також формування у біженців психологічного синдрому неповернення [3, с. 3–9].

Долаюча поведінка, як психологічний феномен, розглядається нами як процес функціонування захисних механізмів психіки та копінг-стратегій, що постають невід'ємною складовою подолання особою складних стресогенних ситуацій, які створює війна. Формування нових поведінкових реакцій та актуалізація вже наявних способів подолання сильного стресу у кожної окремої особи може мати індивідуальний

характер або виражатися як прояв притаманного суспільству загального способу чи стратегії адаптації. Саме питання специфіки психологічних особливостей прояву та формування стратегій подолання зумовлюють потребу у віднайденні можливостей для емпіричного дослідження долаючої поведінки цивільного населення під час війни.

Вибірку для емпіричного дослідження психологічних особливостей долаючої поведінки будуть складати представники цивільного населення України, що перебувають в межах держави та мають безпосередній досвід переживання стресу під час війни. З наукової точки зору, цивільним населенням під час війни називають осіб, що не є членами збройних формувань та не беруть прямої участі у бойових діях [2, с. 427]. Вік респондентів буде відповідати психологічним межам вікового періоду дорослості. Вибірку буде сформовано методом рандомізації в межах всього географічного простору України, де це дозволяє соціально-політична ситуація, що гарантує репрезентативність вибірки та валідність емпіричного дослідження.

Логіка нашого наукового пошуку полягає у віднайденні психологічних особливостей долаючої поведінки цивільного населення у воєнний та повоєнний періоди. З метою теоретичного та методологічного обґрунтування особливостей стратегій подолання в рамках констатувального етапу емпіричного дослідження психологічних особливостей долаючої поведінки цивільного населення нами планується використати ряд психодіагностичних методик, серед яких: методика «Індикатор копінг-стратегій» Д. Амірхана, методика «Індекс життєвого стилю» Р. Плутчика, Х. Келлермана і Х. Конте, «Багатовимірний скринінг поведінкового здоров'я (MBHS) Девіда М. МакКорда та Стівена Буї. В рамках організації та проведення емпіричного дослідження також буде адаптовано методику «Індикатор копінг-стратегій» Д. Амірхана та розроблено окрему авторську анкету з метою вивчення номінальних показників вибірки, що дозволить розширити можливості опису та інтерпретації результатів дослідження. Для обробки масиву даних нами будуть використані методи математичної статистики, а саме коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона та кластерний аналіз, що дозволить розробити типологію долаючої поведінки цивільного населення у воєнний та повоєнний періоди.

На основі результатів проведення емпіричного дослідження нами буде розроблено спеціальний курс психологічної адаптації «Програма відновлення психологічної стійкості цивільного населення у воєнний та повоєнний періоди», що згідно нашої наукової позиції, дозволить формувати ефективні навички долаючої поведінки цивільного населення України у часі війни.

Отже, в рамках даної дисертаційної роботи буде вперше ґрунтовно досліджено питання долаючої поведінки цивільного населення держави, в контексті адаптації, формування захисної поведінки, поведінкових реакцій, а також нових аспектів розвитку самосвідомості громадян в умовах збройного конфлікту з точки зору психологічної науки, що і обумовлює першочерговість пошуку можливостей дослідження долаючої поведінки цивільного населення під час війни.

Список використаних джерел:

1. Кокун О. М. Всеукраїнське опитування «Твоя життєстійкість в умовах війни» : препринт. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022, 46 с.
2. Марков К. А. Захист поранених, військовополонених і цивільного населення під час збройних конфліктів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. Випуск № 12. С. 426–429.
3. Слюсаревський М. М. Соціально-психологічний стан українського суспільства в умовах повномасштабного російського вторгнення: нагальні виклики і відповіді. *Вісник НАПН України*. 2022. № 1. Том 4. С. 1–11.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-353-1-7>

Сова Т. В.,

*аспірантка факультету психології,
соціальної роботи та спеціальної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Литвиненко О. О.,

*доктор психологічних наук,
завідувач кафедри практичної психології
Київського університету імені Бориса Грінченка*

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ ПРОЯВІВ ОСОБИСТОСТІ В ДИСТАНЦІЙНИХ УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Анотація. У статті розглядаються психологічні закономірності психоемоційних проявів працівників у віддаленому форматі професійної взаємодії. Обґрунтовується специфіка емоційного забарвлення